

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

КОЛІСНІЧЕНКО Роман Миколайович

УДК 32:001.891.3+316.64:17.023.32

**ГЛОБАЛІСТИЧНА СВІДОМІСТЬ
ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА ПОДОЛАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЛЮДСТВА**

23.00.03 – політична культура та ідеологія

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора політичних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Приватному акціонерному товаристві «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом».

Науковий консультант – доктор політичних наук, професор
ГОЛОВАТИЙ Микола Федорович,
Приватне акціонерне товариство
«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»,
проректор з наукової та виховної роботи.

Офіційні опоненти: доктор політичних наук, професор
ДМИТРЕНКО Микола Андрійович,
Інститут Служби зовнішньої розвідки України,
проректор з наукової роботи;

доктор політичних наук, професор
СПИВАК Віктор Миколайович,
Академія праці, соціальних відносин і туризму
Федерації професійних спілок України,
завідувач кафедри соціології та суспільних наук;

доктор політичних наук, професор
ТИХОМИРОВА Євгенія Борисівна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, професор кафедри
міжнародних комунікацій та політичного аналізу.

Захист відбудеться 29 вересня 2017 року о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.12 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ – 30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 28 серпня 2017 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Я. Волянук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одними з найскладніших і найнебезпечніших на планеті є комплекс гострих світових загроз – тісно взаємопов'язаних, спільних для усіх країн і народів проблем глобального розвитку, справедливе вирішення яких можливе виключно за умов вчасного об'єднання зусиль усього людства. Провідні вчені світу розробляють дієві шляхи подолання гуманітарних, екологічних, воєнно-політичних, соціально-економічних глобальних викликів, надають відповідні рекомендації керівникам країн, урядів, політичних партій, впливових міжнародних організацій, представникам економічних еліт, профспілкам тощо. Проте, як доводить досвід, тих кроків, що здійснюються світовою спільнотою для убезпечення людства від найбільших загроз сьогодення виявляється недостатньо.

Вочевидь, причини невирішеності загальнопланетарних проблем сучасності полягають не стільки в інституційних чинниках, скільки у глибинах суспільної свідомості, політичної культури мас, політичних цінностях, інтересах і запитах населення переважної більшості країн світу. Зосереджені здебільшого на питаннях власної повсякденності, наші сучасники зазвичай приділяють недостатньо вкрай необхідної уваги спільним для всього світу глобальним проблемам, від вирішення чи загострення яких залежить якість життя кожного. Суспільства достатньою мірою не вимагають від політичних еліт здійснення рішучих кроків для подолання загальносвітових викликів. Відтак, розв'язання сучасних глобальних проблем потребує підвищення компетентності населення щодо загальнопланетарної проблематики, формування мотиваційних настанов на активну участь у подоланні світових небезпек, а, отже, – якісної трансформації політичної культури людства, розвитку особливої сфери суспільної свідомості, здатної винятково зосередитися на осмисленні й відображенні існуючих світових загроз. Цим обумовлена висока актуальність детального наукового аналізу феномену глобалістичної свідомості як особливої форми суспільної свідомості, що відображає оцінки й ставлення соціуму щодо сутності, значення, особливостей, шляхів вирішення глобальних проблем людства, є вагомим чинником трансформації політичної культури населення, на рівні якої виробляються відповідні зразки політичної поведінки, необхідні для дієвої гуманізації існуючої системи глобальних відносин і подолання світових негараздів.

На вивченні сучасних соціокультурних та політичних цінностей і орієнтирів, політичної культури населення в умовах посилення світових викликів зосередилися Г. Алмонд, Л. Браун, С. Верба, Д. Габор, Б. Гаврилишин, Е. Ласло, Д. Медоуз, Дж. Нейсбіт, А. Печчеї, Т. Роззак, інші західні вчені. Вказану проблематику аналізували В. Андрущенко, Т. Андрущенко, В. Бабкін, О. Бабкіна, В. Бех, О. Волянчук, М. Головатий, В. Горбатенко, М. Дмитренко, В. Корнієнко, Н. Латигіна, Л. Нагорна, О. Новакова, М. Остапенко, В. Співак, Є. Тихомирова, Ю. Шайгородський, інші вітчизняні дослідники. Проте, незважаючи на існуючі дослідження глобалістичної свідомості, рівень її наукового вивчення залишається недостатнім. Існує потреба у подальшому

науковому аналізі концептуальних засад, сутності, структури, функцій, типології глобалістичної свідомості, визначення її місця в структурі соціальної свідомості, специфіки взаємодії з політичною культурою; осмисленні характерних рис еталонної моделі «гуманізаційної» глобалістичної свідомості, орієнтованої на активну участь у гуманному вирішенні світових проблем; виявленні сучасних особливостей формування глобалістичної свідомості в Україні та світі. Високою актуальністю відзначається теоретичне обґрунтування соціально-політичного механізму гуманізації глобалістичної свідомості людства, основних напрямків становлення гуманізаційного типу глобалістичної свідомості в українському суспільстві як передумови посилення суспільних вимог відносно пріоритетної реалізації спільних загальнолюдських інтересів, подолання глобальних викликів та побудови справедливої світової порядку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертація виконувалася в межах науково-дослідної теми кафедри філософії та політології Українсько-Азербайджанського інституту соціальних наук і самоврядування ім. Г. А. Алієва Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом»: «План і перспективи розвитку і реформування України як країни, держави і суспільства», затвердженої на засіданні кафедри (протокол № 1 від 2 вересня 2016 року). Тема дослідження затверджена Вченою радою Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (протокол № 5 від 28 травня 2014 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертації є концептуалізація феномену глобалістичної свідомості як чинника трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства; визначення і теоретичне обґрунтування сутнісних характеристик, типології, особливостей розвитку, основних напрямів та механізму формування глобалістичної свідомості в Україні та світі.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких основних завдань:

- дослідити місце глобалістичної свідомості у дискурсі класиків політичної думки IV ст. до н.е. – середини 70-х років XX ст.;
- простежити особливості активізації вивчення глобалістичної свідомості наприкінці 70-х років XX ст. – на початку XXI ст.;
- визначити понятійно-категоріальний апарат та методологічні основи дослідження глобалістичної свідомості;
- виявити системний характер і особливості структурно-функціональної взаємодії глобалістичної свідомості та політичної культури;
- проаналізувати політичний зміст глобалізації та гуманітарної складової глобалістичної свідомості;
- дослідити концептуальне значення енвайронменталізму та запропонувати типологію глобалістичної свідомості в умовах світової екологічної кризи;

- охарактеризувати типологічні ознаки глобалістичної свідомості в контексті прийняття воєнно-політичних рішень;
- проаналізувати основні типи глобалістичної свідомості у світлі глобальних соціально-економічних диспропорцій;
- розглянути загальнопланетарний і регіональний виміри становлення світової глобалістичної свідомості;
- визначити сучасний стан і механізм гуманізації глобалістичної свідомості як чинника розвитку політичної культури людства та подолання глобальних загроз;
- окреслити сучасні особливості й основні напрями формування глобалістичної свідомості українського суспільства у контексті демократизації політичної культури.

Об'єктом дослідження є пошук політико-культурних стратегій розв'язання глобальних проблем людства.

Предметом дослідження є глобалістична свідомість як специфічна форма суспільної свідомості, чинник трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства.

Методологічну основу дисертації становить комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання політичних явищ, що забезпечують єдність гносеологічного, соціально-психологічного і політологічного аналізу феномену глобалістичної свідомості як чинника трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства. Дослідження здійснено у відповідності до принципів науковості, методологічного плюралізму, об'єктивності, історизму та соціального підходу.

Детально проаналізувати феномен глобалістичної свідомості з позиції різних наукових напрямків дозволили взаємопов'язані методологічні підходи. Широко застосовані ціннісний, політико-антропологічний та політико-культурний підходи, які є визначальними у контексті дослідження сутнісного значення глобалістичної свідомості для подальших демократизаційних змін у політичному житті окремих суспільств та людства загалом. Діалектичний, системний, структурно-функціональний та якісний підходи дозволили розкрити характерні структурні ознаки, функціональне значення, типи цієї специфічної форми суспільної свідомості, суперечливі та взаємозалежні процеси, що визначають її зміст і складають новітні виклики для трансформації політичної культури. Основні ж механізми й напрями формування глобалістичної свідомості у загальнопланетарному та власне українському вимірі політичної поведінки проаналізовані із залученням діяльнісного підходу.

У дисертації використовувалися методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування, узагальнення, а також порівняльний, біхевіористський методи, методи емпіричних соціологічних досліджень, що дало можливість всебічно й об'єктивно дослідити поняття, складові, функції глобалістичної свідомості, особливості її сучасного формування, зв'язків з політичною культурою, механізм гуманізації.

Емпірична основа дисертації базується на даних Міжнародного Валютного Фонду, статистичних звітах ООН, Державного реєстру виборців

України, результатах міжнародних, всеукраїнських соціологічних опитувань, а також самостійно організованого соціологічного дослідження. Серед міжнародних соціологічних опитувань, дані яких були детально проаналізовані у дисертації, слід відмітити дослідження, проведені Міжнародною консалтинговою компанією «GlobeScan», Міжнародним науково-дослідним центром «Pew Research Center», Фондом Маршала «Німеччина-США», соціологічними центрами «Gallup International», «Transatlantic Trends», «WIN», «YouGov», Чиказькою радою з глобальних питань «CCGA». У дисертації використані дані всеукраїнських соціологічних досліджень, проведених Інститутом соціальної та політичної психології АПН України, Інститутом соціології НАН України, Київським інститутом проблем управління імені Горшеніна, Київським міжнародним інститутом соціології, Соціологічною групою «Рейтинг», Соціологічною службою Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова, Українським інститутом соціальних досліджень імені О. Яременка, Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва, Центром «Соціальний моніторинг», іншими соціологічними службами. З метою дослідження особливостей розвитку глобалістичної свідомості українського суспільства на прикладі одного з міст України, дисертантом організовано соціологічне опитування «Сучасні глобальні виклики в оцінках населення м. Кропивницького», що проводилося у вказаному обласному центрі 5 – 6 листопада 2016 р. у два етапи, в межах кожного з яких було опитано по 320 респондентів старших 18 років на основі вибірки за статтю, віком та рівнем освіти.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробленні авторської концепції глобалістичної свідомості як чинника трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства, що дозволяє у цілісному політологічному дискурсі осмислити сучасні, спільні для всього людства світові виклики, їх відображення у політичній свідомості та політичній поведінці. Виходячи з цього, в дисертації сформульовано низку наукових положень, які визначають її сутність і спрямування.

Вперше:

- запропоновано авторську концепцію феномена глобалістичної свідомості як специфічної форми суспільної свідомості, що становить ступінь інтересу до глобальних проблем сучасності, рівень знань, уявлень, цінностей, емоцій, переконань стосовно значення, змісту, особливостей світових викликів, людської діяльності, яка здійснюється з метою їх подолання, усвідомлення оптимальних способів розв'язання загальнопланетарних проблем, необхідності політичної участі в їх вирішенні шляхом здійснення дієвого впливу на глобалістичну політику, суб'єктивної готовності до такої участі, а також рівень розвитку глобалістичної самосвідомості; феномен глобалістичної свідомості осмислено у нерозривному зв'язку з політико-культурними перетвореннями сучасності, з актуальними викликами, загрозами і перспективами суспільно-політичного життя як загальнопланетарного, так і регіонального рівня, зокрема і як вагомий для сучасної України чинник розбудови демократичних інституцій, подолання воєнної агресії та реалізації інтеграційних прагнень;

- детально визначено структурні елементи глобалістичної свідомості, зокрема пізнавальну, оціночну, емоційну, мотиваційно-вольову та самоаналітичну сфери, що відображають у тому числі й глобальні політико-культурні зміни; розкрито зміст спеціальних функцій глобалістичної свідомості (когнітивно-мотиваційної, чуттєво-ціннісної, антиманіпулятивної, порівняльно-стратегічної, політико-культурної, представницької, мобілізаційної, державно-політичної, цивілізаційної) та їх екстраполяцію на політичні інститути, відносини та процеси у сучасному світі;

- виявлено особливості структурно-функціональної взаємодії глобалістичної свідомості та політичної культури; встановлено, що глобалістична свідомість, не маючи власних суто поведінкових структурних елементів, здійснює визначальний вплив на політичну поведінку, пов'язану з подоланням глобальних викликів, відтак саме політична участь і політична діяльність, спрямовані на вирішення світових проблем, є найдієвішими формами практичного вираження глобалістичної свідомості;

- доведено, що за допомогою активізації пізнавальних, оціночних, поведінкових та інших механізмів політичної культури людства, глобалістична свідомість значно відчутніше впливає на світову політику та розв'язання глобальних проблем, порівняно з інституційними чинниками; встановлено кореляцію розвитку глобалістичної свідомості із сучасними тенденціями поступу перехідних суспільств, зокрема й українського, де процеси демократичних політичних змін однаково потребують як структурних, інституційних, нормативних реформ, так і політико-культурних трансформацій;

- за низкою критеріїв розроблено типологію глобалістичної свідомості, що поділяється на загальну, критерієм якої є загальне ставлення до подолання глобальних викликів (гуманізаційна, деструкційна, нейтральна), та спеціальну, в основі якої – сприйняття й ставлення до певного виду гуманітарних, екологічних, воєнно-політичних чи соціально-економічних проблем глобального розвитку, можливих підходів до їх вирішення;

- сформульовано концепт «гуманізаційної глобалістичної свідомості», що ґрунтується на відповідності загальнолюдським інтересам, забезпеченні зростання конструктивного впливу населення світу на політичні еліти, підвищення ефективності планетарної боротьби за подолання глобальних проблем, розширення можливостей людства до встановлення справедливого світового порядку; обґрунтовано, що гуманізація глобалістичної свідомості розширює сучасні запити до розвитку демократичної політичної культури;

- запропоновано концепцію глобалістичної політики як одного з напрямів світової політики держав, міжнародних, зокрема громадських, організацій і рухів, об'єктом якого є сучасні гуманітарні, екологічні, воєнно-політичні та соціально-економічні проблеми глобального розвитку; встановлено, що основи глобалістичної політики формуються під визначальним впливом глобалістичної свідомості, політичної культури людства, політичної культури окремих суспільств, що зокрема є вагомим чинником дієвої участі або навпаки – бездіяльності окремих країн, в тому числі й України, у подоланні глобальних загроз;

- виокремлено такі основні типи глобалістичної політики як руйнівний (реалізація якого призводить до посилення глобальних загроз), стабілізаційний (що сприяє стабілізації на існуючому рівні тих світових процесів, які породжують глобальні проблеми) та солідаристський (спрямований на мобілізацію зусиль людства, зокрема міжнародних і національних політичних, громадських, приватних акторів задля справедливого розв'язання сучасних світових проблем);

- у комплексі виявлено особливості розвитку глобалістичної свідомості в Україні та світі, визначено її регіональні, гендерні, вікові та освітні відмінності, причинно-наслідкові зв'язки з вирішенням глобальних проблем, зокрема доведено, що існуючий рівень розвитку глобалістичної свідомості населення планети є недостатнім для оперативного подолання світових загроз;

- визначено сутність глобалістичної соціалізації як процесу засвоєння суспільних знань, цінностей, переконань відносно глобальної проблематики, становлення глобалістичної свідомості; сформульовано поняття глобалістичного виховання, що трактується як цілеспрямована діяльність, яка здійснюється з метою гуманізації глобалістичної свідомості – формування глобалістичної свідомості гуманізаційного типу; глобалістичну соціалізацію та глобалістичне виховання розглянуто як необхідну, важливу та невід'ємну частину сучасного суспільно-політичного життя, громадянської та політичної освіти не лише розвинутих, а й перехідних суспільств, що зближує соціально-політичні орієнтири, цінності та інтереси людства;

- спираючись на досягнення в галузі політичних та інших соціально-гуманітарних наук, запропоновано механізм гуманізації глобалістичної свідомості людства, що передбачає залучення засобів масової інформації, організацій індустрії культури, закладів освіти, органів державної влади, політичних партій, профспілок, громадських об'єднань до об'єктивного інформування населення про сучасні глобальні проблеми та шляхи їх подолання; визначено основні напрями формування гуманізаційного типу глобалістичної свідомості в Україні.

Отримало подальшого розвитку:

- дослідження змісту, класифікацій, сучасних особливостей та шляхів вирішення глобальних проблем, здійснення прогнозів майбутнього світового демографічного розвитку, зокрема на основі аналізу статистичних даних МВФ розраховано, що в разі продовження існуючих світових тенденцій зростання чисельності людства, кількість населення планети у 2055 р. збільшиться до 11023 млн. осіб, внаслідок чого спостерігатиметься значне посилення соціально-економічних, воєнно-політичних та інших світових викликів;

- визначення структурних характеристик суспільної та політичної свідомостей, сутності політичної культури людства, сучасних підходів до розуміння понять глобалізації, енвайронменталізму, їх взаємозв'язку з формуванням глобалістичної свідомості в Україні і світі, здійсненням глобалістичної політики;

- осмислення специфіки впливу воєнних доктрин на воєнно-політичні рішення, дослідження основних чинників і рівнів складності їх прийняття

залежно від ступеня відповідності загальнолюдським цінностям, прагненням до справедливості та внутрішнім переконанням суб'єктів прийняття рішень, що відображаються у сутнісному наповненні воєнно-політичної складової глобалістичної свідомості.

Поглиблено:

- розуміння сенсу та значущості внеску класиків політичної думки та сучасних науковців у вивчення актуальних напрямів розвитку глобалістичної свідомості людства, зокрема з'ясовано, що глобалістична свідомість займає важливе місце у наукових розробках українських та зарубіжних вчених, у теоріях сталого розвитку, ноосфери, політичної культури, системного аналізу, а також потребує постійного моніторингу й подальшого політологічного осмислення;

- методологію дослідження глобалістичної свідомості, її взаємозв'язку з політичною культурою, що передбачає застосування діалектичного, ціннісного, політико-антропологічного, політико-культурного, системного, структурно-функціонального, якісного, діяльнісного методологічних підходів, комплексу відповідних методів та принципів наукового пізнання;

- розробку методики проведення соціологічного опитування з метою виявлення сучасного стану глобалістичної свідомості населення, що, зокрема, дозволяє визначити рівні інформованості стосовно загальнопланетарної проблематики, дієвих шляхів розв'язання глобальних проблем, переконаності у необхідності їх справедливого вирішення, готовності до особистої участі у здійсненні суспільного впливу на глобалістичну політику та подолання світових викликів.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертації отримані автором самостійно, усі наукові праці опубліковані за темою дисертації є одноосібними.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Основні положення дисертації можуть скласти основи для подальшої розробки наукової проблеми розвитку глобалістичної свідомості людства та визначення перспектив дослідження відповідної проблематики. Політологічний аналіз сучасних проблем політичної культури, мотивів та орієнтирів громадсько-політичної активності, партійної та державної ідеології, міждержавних відносин сьогодні видається більш виразним у світлі актуальних глобальних викликів та новітніх можливостей формування й розвитку глобалістичної свідомості людства. Положення дисертації дозволяють розглянути сучасні політичні відносини, процеси і явища у їх тісній взаємообумовленості, регіональному та планетарному масштабах, розширити рамки та можливості аналізу сутності, механізмів, проблем і тенденцій розвитку демократичної політичної культури.

Результати дослідження можуть бути використані міжнародними організаціями, органами державної влади і місцевого самоврядування, політичними партіями, громадськими організаціями, засобами масової інформації, організаціями культурної індустрії, релігійними громадами, іншими інститутами глобалістичної соціалізації. Під час проведення навчально-

виховної роботи у вищих і середніх навчальних закладах при викладанні курсів з політології та спеціальних курсів з питань формування глобалістичної свідомості запропоновані висновки і рекомендації дисертації можуть бути використані в якості методичних та навчальних матеріалів.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення дисертації обговорювалися на засіданні кафедри філософії та політології Українсько-Азербайджанського інституту соціальних наук і самоврядування ім. Г. А. Алієва Приватного акціонерного товариства «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», а також пройшли апробацію на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні суспільно-політичні проблеми права та економіки» (Кіровоград, 11 квітня 2014 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики» (Кіровоград, 20 травня 2015 року); Другій міжнародній науково-практичній конференції «Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики» (Кіровоград, 25 листопада 2015 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта: проблеми та перспективи» (Кіровоград, 28 квітня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень» (Херсон, 23 – 24 вересня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Реалії та перспективи розвитку суспільства: соціальні, психологічні і політичні аспекти» (Сладковічево, Словачька Республіка, 28 – 29 жовтня 2016 року); Четвертій міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання освіти і науки» (Харків, 10 – 11 листопада 2016 року); Четвертій міжнародній науково-практичній конференції «Політологія, філософія, соціологія, психологія: контури міждисциплінарного перетину» (Одеса, 11 – 12 листопада 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології» (Херсон, 18 – 19 листопада 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: проблеми та досягнення сучасних наукових досліджень» (Одеса, 2 – 3 грудня 2016 року); Четвертій міжнародній науково-практичній конференції «Перспективи розвитку сучасної науки» (Львів, 2 – 3 грудня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку суспільних наук у XXI столітті» (Дніпро, 9 – 10 грудня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах реформаційних процесів сьогодення» (Кропивницький, 13 грудня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Місце суспільних наук у системі сучасного гуманітарного знання XXI століття» (Київ, 16 – 17 грудня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи» (Львів, 23 – 24 грудня 2016 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та прикладні дослідження в галузі педагогіки, психології та суспільних наук» (Кельце, Республіка Польща, 28 – 29 грудня 2016 року);

Міжнародній науково-практичній конференції «Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку» (Одеса, 20 – 21 січня 2017 року).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 42 одноосібні наукові праці, зокрема: 1 монографію (24,41 д. а.), 24 статті у фахових наукових виданнях України та інших держав (12 з яких надруковані у наукових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах), 17 тез наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дослідження складається з анотації, вступу, чотирьох розділів, поділених на одинадцять підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (392 найменування) та одинадцяти додатків. Загальний обсяг дисертації – 497 сторінок, основна частина дисертації – 351 сторінка. Основна частина дисертації містить чотири таблиці та один рисунок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У «**Вступі**» розкрито обґрунтування вибору теми дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами, визначено мету, завдання, методологію дослідження, наукову новизну, особистий внесок здобувача, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, розміщено дані про апробацію дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «**Історико-політологічний аналіз глобалістичної свідомості в контексті загальнопланетарної політико-культурної проблематики**» – визначено місце глобалістичної свідомості у дискурсі класиків політичної думки, особливості активізації вивчення глобалістичної свідомості наприкінці 70-х років ХХ ст. – на початку ХХІ ст.

У підрозділі 1.1. – «*Глобалістична свідомість у дискурсі класиків політичної думки (IV ст. до н.е. – середина 70-х років ХХ ст.)*» – аналізуються джерела сучасної політичної думки щодо наукових проблем, пов'язаних з розвитком глобалістичної свідомості, зокрема співзвучні ідеї мислителів часів Античності, Середньовіччя, Відродження, Нової та Новітньої історії.

Встановлено, що античні мислителі (Аристотель, Лукрецій Кар, Платон, Пліній Старший та інші) закладають основи політико-філософського аналізу особливостей ставлення людей до проблем суспільства, держави, міжнародних відносин, взаємин людини з природою, пропонують шляхи вирішення зазначених проблем, частина з яких, як-то зменшення народжуваності, формування середнього класу, уникнення загарбницьких воєн, залишаються актуальними і сьогодні. Основними рисами свідомості людини, на думку більшості середньовічних філософів, мали бути неутручання у політичне життя та пасивність щодо розв'язання важливих суспільних проблем. Політико-філософська думка мислителів ХVІ – ХVІІІ ст. (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Р. Декарт, І. Кант, Н. Макіавеллі, Ш. Л. Монтеск'є, Ж. Ж. Руссо та інші) поступово еволюціонує від відстоювання макіавеллівського безперервного воєнного загарбання, утворення колоній до формування переконливої аргументації на користь пріоритетного утвердження у суспільній свідомості таких цінностей як

мир, свобода та рівність. Мислителями XIX ст. (М. Вебер, Ф. Енгельс, К. Маркс, Г. Спенсер, А. де Токвіль та інші) доведено визначальний вплив свідомості суспільства на утвердження демократичного політичного устрою, припинення колоніальних загарбань, демілітаризацію суспільного життя, забезпечення соціальної справедливості. Відтак значно активізуються наукові дослідження особливостей суспільної свідомості, еталонних моделей її майбутнього розвитку як вагомих чинників політичних зрушень.

Пошвавлення інтересу до проблематики глобалістичної свідомості спостерігається у XX ст., коли відбувається остаточне концептуальне оформлення спільних для всього людства глобальних проблем, активізується пошук дієвих політичних, психологічних, ціннісних та інших засобів їх подолання. По мірі загострення світових загроз інтенсивність наукового осмислення характеру суспільного ставлення до них пропорційно зростає. Важливе значення у контексті дослідження глобалістичної свідомості мають винайдення системного методологічного підходу до вивчення політичної сфери суспільного життя (Д. Істон, Т. Парсонс та інші), вчення про ноосферу (В. Вернадський), дослідження політичної культури (Г. Алмонд, Г. Пауел та інші), методичне доведення потреби гармонійних взаємин людини з природою (О. Леопольд, А. Нейс, А. Швейцер та інші). Результатом наукової еволюції постає розуміння західними дослідниками (Д. Белл, Х. Лінеман, Д. Медоуз, М. Мессарович, Е. Пестель, Я. Тінберген, Дж. Форрестер та інші) гострої необхідності усвідомлення населенням світу пріоритетності збалансування світової економічної системи через забезпечення належного політичного та соціально-економічного зростання країн, що розвиваються, солідарної боротьби людства за системне подолання загальнопланетарних викликів.

У підрозділі 1.2. – «Особливості активізації вивчення глобалістичної свідомості наприкінці 70-х років XX ст. – на початку XXI ст.» – послідовно визначається внесок західних, радянських, російських та українських вчених у дослідження глобалістичної свідомості. Звертається увага на те, що значним поштовхом у науковому опрацюванні глобалістичної свідомості людства стала публікація всесвітньовідомої книги італійського вченого, засновника і президента Римського клубу А. Печчеї «Людські якості» (1977 р.), в якій доводиться, що порятунок людства можливий лише за умови «революції самої людини», змін цінностей, звичок, поведінки людей, розвитку людських якостей і здібностей, здатних трансформувати цивілізацію.

На початку XXI ст. спостерігається переосмислення прогнозів майбутнього людства, відхід від суб'єктивного прогнозування катастрофічних сценаріїв планетарного розвитку в невіддаленій перспективі, зростання раціональності наукових розробок ціннісних стратегій вдосконалення свідомості населення світу як запоруки справедливого вирішення найбільших глобальних проблем. Новітні суспільно-політичні виклики, пов'язанні з переглядом політико-культурних орієнтирів та необхідністю подальшої міжнародної інтеграції довкола гуманістичних цінностей, також слугують важливим контекстом поглиблення відповідних політологічних досліджень.

Західні науковці (Л. Браун, Д. Габор, О. Кінг, Е. Ласло, Дж. Нейсбіт, Е. Пестель, Т. Роззак, Ф. Фукуяма, С. Хантінгтон, Б. Шнайдер та інші) для гармонійного якісного зростання людської свідомості пропонують, зокрема, утвердження загальнолюдських цінностей, пріоритетності цілей світового розвитку, формування глобальної солідарності людства. Заслуговує на увагу, здійснений російськими дослідниками (Е. Баталов, В. Горшков, М. Моїсєєв, О. Оболонський, О. Панарін та інші) критичний аналіз проблем глобалізації, протиборства систем цінностей, неоколоніальних мотивів тощо.

Осмилюється внесок українських вчених, які для подолання світових викликів в основу еталонної моделі суспільної свідомості цілком справедливо пропонують закласти такі складові: 1) розвиток загальнолюдських цінностей, культурне зростання особистості (В. Андрущенко, В. Бабкін, О. Бабкіна, В. Горбатенко, М. Дмитренко, В. Співак та інші); 2) раціоналізацію суспільного мислення, вміння долати політичні маніпуляції (В. Бебик, М. Головатий, В. Ребкало, Ю. Шайгородський та інші); 3) розуміння потреби єдності цивілізації, демократизації, гармонії людини з природою (Т. Андрущенко, С. Гелей, М. Остапенко, А. Шевцов та інші); 4) гуманізацію освіти, політичні ідеали демократії та громадянського суспільства (Г. Дашутін, В. Корнієнко, Н. Латигіна, Є. Тихомирова, Л. Юрченко, В. Ярошенко та інші); 5) прагнення до активізації боротьби найвпливовіших країн за вирішення глобальних проблем (В. Бех, В. Горбулін, А. Кудряченко, О. Новакова та інші). Відмічено, що незважаючи на розглянуті дослідження значення, особливостей трансформацій та еталонних напрямів розвитку глобалістичної свідомості, її концептуального оформлення ще не відбулося. Термін «глобалістична свідомість» у науковому обігу, як правило, не використовується, чим, зокрема, обґрунтовується гостра необхідність визначення теоретичних засад, сучасного стану, механізму гуманізації глобалістичної свідомості людства, її взаємозв'язку з політичною культурою.

У другому розділі – **«Теоретико-методологічні засади дослідження та діалектика взаємодії глобалістичної свідомості й сучасної політичної культури»** – визначаються понятійно-категоріальний апарат, методологічні основи наукового аналізу глобалістичної свідомості, особливості структурно-функціональної взаємодії глобалістичної свідомості та політичної культури, політичний зміст глобалізації та гуманітарної складової глобалістичної свідомості.

У підрозділі 2.1. – *«Понятійно-категоріальний апарат і методологічні основи наукового аналізу глобалістичної свідомості»* – розкривається сутність понять «політична культура людства», «глобальні проблеми», «глобалістична свідомість», «глобалістична політика», «глобалістична соціалізація», «глобалістичне виховання», визначаються основні відмінності між глобальною, планетарною та глобалістичною формами свідомості, методологічні підходи, методи і принципи аналізу предмету дисертації. Беручи до уваги сучасні процеси глобалізації, посилення зв'язків між націями, країнами, континентами, зростання спільних для всіх народів загальнопланетарних загроз, виокремлено категорію політичної культури людства як одного з типів політичної культури,

що становить політичні знання, цінності, переконання та зразки політичної поведінки, притаманні всьому населенню планети. Політична культура людства визначає основи глобалістичної політики, стратегічні напрями планетарного політичного розвитку, справляє значний вплив на подолання чи загострення глобальних проблем, чим пояснюється висока актуальність її комплексного дослідження як цілісного політичного явища.

Доведено, що, на відміну від глобальної свідомості, глобалістичну свідомість слід розглядати як форму відображення не глобалізаційних процесів, а глобальних проблем людства, котра далеко не завжди характеризується позитивним сприйняттям ідей глобалізму. Глобалістична свідомість відрізняється від планетарної тим, що відображає не всі культурні стратегії та глобальні рішення, а лише глобальні проблеми, тобто є вужчим поняттям. До того ж, якщо планетарна свідомість характеризується виключно позитивним ставленням до прийняття глобальних відповідальних рішень, зокрема тих, що сприяють розв'язанню проблем глобального розвитку, то глобалістична свідомість охоплює різнопланове (позитивне, негативне, нейтральне) ставлення до вирішення глобальних проблем.

Підкреслюється, що глобалістична свідомість виконує важливу роль у розвитку глобальних політичних відносин, визначенні основних напрямів цивілізаційного поступу, стає однією з основних причин змін і трансформацій існуючого світового порядку. Визначальний вплив глобалістичної свідомості населення планети на сучасний стан справ у світі, майбутню долю всього людства обґрунтовує доцільність детального наукового аналізу цього складного політологічного феномену як окремого явища з чітко визначеними об'єктивними межами і властивими лише йому унікальними якостями. Адже, саме глобалістична свідомість, що відображає винятково загальносвітові проблеми, здійснює найвідчутніший вплив як на загострення, так і на подолання найбільших глобальних загроз сучасності.

Проаналізовано сутність інститутів глобалістичної соціалізації, що розглядаються як соціальні, зокрема й політичні інститути, які здійснюють цілеспрямований вплив на формування глобалістичної свідомості суспільства. Обґрунтовано, що найвпливовішими інститутами глобалістичної соціалізації є сім'я, засоби масової інформації, навчальні заклади, органи державної влади, політичні партії та громадські об'єднання.

У підрозділі 2.2. – *«Структурно-функціональна взаємодія глобалістичної свідомості та політичної культури»* – окреслено структуру, загальну типологію, функції глобалістичної свідомості, особливості її впливу на політичну культуру.

Серед спеціальних функцій глобалістичної свідомості виокремлено:

- 1) когнітивно-мотиваційну – формування інтересу до пізнання глобальних проблем, їх причин, особливостей, наслідків, можливих способів вирішення;
- 2) чуттєво-ціннісну – становлення глобалістичних цінностей, почуття людяності, справедливості, на основі яких відбувається вироблення базових підходів до справедливого розв'язання проблем глобального розвитку;
- 3) антиманіпулятивну – формування стійкості до можливих маніпулятивних

впливів на формування глобалістичної свідомості; 4) порівняльно-стратегічну – порівняння діяльності людства, яка здійснюється для розв’язання глобальних проблем з еталонними моделями такої діяльності, формування на цій основі бачення основних напрямів ефективної глобалістичної політики; 5) політико-культурну – здійснення формуючого впливу на становлення глобалістичних ознак політичної культури людства, розвиток політичної поведінки як однієї з найбільш дієвих форм вияву глобалістичної свідомості; 6) представницьку – формування суспільних вимог відносно дієвого коригування роботи органів політичної влади з метою подолання світових проблем; 7) мобілізаційну – формування готовності до дій, спрямованих на зацікавлення політичних еліт у справедливому врегулюванні конфліктів глобальних інтересів; 8) державно-політичну – здійснення впливу на виконання державою своїх функцій з подолання планетарних викликів, участь політичних лідерів, державних інституцій, міжнародних, зокрема громадських, організацій і рухів у здійсненні глобалістичної політики; 9) цивілізаційну – гармонізація розвитку сучасної цивілізації, органічне вирішення усього комплексу існуючих глобальних проблем.

Виявлено, що глобалістична свідомість перебуває у тісній і постійній взаємодії з політичною культурою, спрямовує її розвиток на формування глобалістичної політики. Політичні знання, цінності, переконання щодо стратегій глобального розвитку, які визначають основні напрями політичної поведінки стосовно світових викликів, формуються під визначальним впливом відповідних структурних елементів глобалістичної свідомості. Особливості електоральної поведінки, участі в масових політичних заходах, діяльності політичних партій, громадських організацій, орієнтованих на розв’язання глобальних проблем, є одними з найбільш розповсюджених практичних виявів впливу глобалістичної свідомості на політичну культуру.

Підкреслюється, що у порівнянні зі значенням глобалістичної свідомості і політичної культури як факторів запобігання несправедливих воєнних дій, інституційні чинники за рівнем впливу на гарантування воєнної безпеки у світі переважно відходять на другий план. Саме через слабкість суспільних миротворчих вимог впливовій міжнародній організації – Організації Об’єднаних Націй (ООН) нерідко бракує політичної волі для прийняття відповідальних рішень, необхідних для забезпечення миру і стабільності у багатьох регіонах планети. Не є виключенням із правил і сьогоднішня російська воєнна агресія щодо України, яка досі залишається без адекватної реакції з боку ООН.

У підрозділі 2.3. – *«Глобалізація і гуманітарна складова глобалістичної свідомості»* – проаналізовано основні підходи до розуміння сутності глобалізації, зміст, політико-культурне значення та типологічні ознаки гуманітарної складової глобалістичної свідомості. Обґрунтовано, що глобалізаційні процеси слід розглядати як значне надбання сучасної цивілізації, яке поєднує світ, забезпечує його єдність, координованість і водночас належить до суттєвих недоліків людського прогресу, котрий яскраво відображається у площині несправедливості світового розвитку. Запропоновано авторське

визначення глобалізації як складного, суперечливого процесу посилення комунікативності, вестернізованої схожості, однотипності світу, що асиметрично сприяє як подоланню глобальних проблем людства, так і їх загостренню. Суттєвий вплив глобалізації відчувається, зокрема, на посиленні гуманітарних загроз глобального політичного виміру, що відображаються в межах гуманітарної складової глобалістичної свідомості. Перед соціально-гуманітарними науками, в тому числі й політичною, глобалізація формує передусім гуманітарні виклики.

Гуманітарна складова глобалістичної свідомості осмислюється такою її частиною, що відображає глобальні проблем гуманітарного характеру у площині взаємин людини і суспільства, зокрема, демографічну проблему, проблеми охорони здоров'я, освіти, культури, дотримання прав людини, принципів демократії. Особливості політичної поведінки, спрямованої на розв'язання цих проблем, є однією з найбільш показових форм практичного вияву ознак глобалістичної свідомості, її впливу на становлення демократичної політичної культури.

У контексті гуманітарних викликів сучасності виокремлено типи глобалістичної свідомості за ставленням до регулювання народжуваності у країнах із надмірними показниками демографічного зростання: демографічно-спонукальний, консервативний, адміністративно-відповідальний та соціально-виховний. Демографічно-спонукальному типу глобалістичної свідомості характерне позитивне ставлення до значного послаблення чи припинення боротьби світового співтовариства за стабілізацію чисельності населення, що неодмінно матиме наслідком його значне збільшення та відповідне посилення світових загроз. Головною ознакою консервативного типу глобалістичної свідомості відзначається прихильність до стабілізації глобальної діяльності людства з контролю за народжуваністю на існуючому рівні. Втім, згідно проведених у дисертації математичних обрахунків статистичних даних МВФ, у випадку продовження існуючих світових демографічних тенденцій чисельність людства у 2055 р. збільшиться до 11023 млн. осіб, що призведе до загострення екологічної кризи, проблем забезпечення ресурсами, поширення бідності, злочинності, посилення воєнно-політичного протистояння.

Осмислюються і пропозиції представників адміністративно-відповідального типу глобалістичної свідомості, що передбачають запровадження системи суворих адміністративних покарань за перевищення норм кількості дітей у сім'ях громадян густонаселених країн, де спостерігається стрімке тенденційне демографічне зростання. Проте застосування подібної каральної практики є грубим порушенням прав людини, неприпустимим у сучасному цивілізованому світі. Соціально-виховний тип глобалістичної свідомості характеризується підтримкою ідеї гармонізації глобальної демографічної ситуації шляхом підвищення соціальних стандартів у слаборозвинених країнах та системного формування відповідального ставлення до політики дітонародження, що є найоптимальнішим з огляду ефективності та поваги до людської особистості.

Третій розділ – **«Типологічні характеристики глобалістичної свідомості як фактор формування політичної поведінки, світової політики та розв’язання глобальних проблем»** – розкриває типологію глобалістичної свідомості в контексті глобальної екологічної кризи, прийняття воєнно-політичних рішень і диспропорцій глобального соціально-економічного розвитку.

У підрозділі 3.1. – *«Енвайронменталізм і типологія глобалістичної свідомості в умовах світової екологічної кризи»* – проаналізовано концептуальне значення енвайронменталізму, типологічні ознаки екологічної складової глобалістичної свідомості, її вплив на політичну поведінку людства та вирішення глобальних проблем довкілля. Екологічна складова глобалістичної свідомості розглядається як частина глобалістичної свідомості, в межах якої відображається система уявлень відносно глобальної екологічної кризи, її особливостей, проявів, загроз, способів подолання, людської діяльності, що здійснюється з метою розв’язання глобальних екологічних проблем. Доведено, що світові проблеми у сфері взаємовідносин людини та природи разом з іншими глобальними викликами можуть бути подолані переважно за умов гуманізації екологічної складової глобалістичної свідомості як вагомого чинника раціоналізації та активізації політичної поведінки людства, що включає в себе зразки політичної участі й політичної діяльності, спрямовані на визначення засад світової політики, трансформацію системи глобальних політичних відносин, окреслення основних напрямів планетарного політичного розвитку.

Обґрунтовано, що метою енвайронменталізму є порятунок людства від екологічної кризи, визнання самоцінності усього живого, піклування про природу як таку, навіть якщо цього не передбачають людські інтереси. За ставленням до розв’язання глобальних проблем у сфері взаємовідносин людини і природи означено екодеструктивний, антропоцентричний, екоспоживацький, екотрадиційний, природонейтральний, антропофобський, природоцентричний, священно-етичний та енвайронментальний типи глобалістичної свідомості. Екодеструктивна глобалістична свідомість характеризується значною залежністю ставлення до глобальних екологічних проблем від змін настрою, психологічно вмотивованим бажанням наносити шкоду природному світу. Представники антропоцентричного типу глобалістичної свідомості вважають, що людина має максимально використовувати довкілля, не вживаючи заходів щодо його охорони. Екоспоживацькому типу – характерне визнання пріоритету економічних інтересів людства над екологічними, що виявляється у запереченні доцільності існуючого рівня світової природоохоронної діяльності. До ознак екотрадиційної глобалістичної свідомості належить усвідомлення необхідності продовження сучасної світової екологічної політики та водночас обмеженість мотивів щодо її здійснення винятково людськими інтересами.

Природонейтральна глобалістична свідомість відображає індиферентне ставлення до глобальних проблем довкілля. Антропофобська – відрізняється стійким відчуттям ненависті до людства як ворога природи, потреби грубих покарань тих, хто наносить їй бодай незначну шкоду. Природоцентричний

глобалістичній свідомості притаманне визнання необхідності підкорення людства природі, глобальної відмови від більшості досягнень сучасної цивілізації, ведення аскетичного способу життя. Представники священно-етичної – засуджують будь-яке людське втручання у дику природу. Енвайронментальна ж глобалістична свідомість передбачає готовність до розв'язання глобальних екологічних проблем у відповідності до мети енвайронменталізму, чим обумовлюється її оптимальність.

У підрозділі 3.2. – «Типологічні ознаки глобалістичної свідомості в контексті прийняття воєнно-політичних рішень» – досліджено рівні складності прийняття воєнно-політичних рішень, типологію воєнно-політичної складової глобалістичної свідомості як фактора розвитку політичної свідомості людства. Серед чинників воєнної політики, формування воєнних доктрин, розгортання воєнних дій визначено важливу роль політико-культурних процесів, особливостей глобалістичної свідомості, політичної культури населення, суспільного сприйняття, оцінок, підтримки чи заперечення доцільності ведення й характеру воєн. Воєнно-політична складова глобалістичної свідомості є тією частиною глобалістичної свідомості, що відображає глобальні воєнно-політичні уявлення, зокрема щодо загрози ядерної війни, причин воєн, їх характеру, особливостей, наслідків, способів уникнення чи припинення, миротворчої діяльності людства. Доведено вагоме значення рівня розвитку воєнно-політичної складової глобалістичної свідомості в контексті трансформації політичної свідомості людства як типу політичної свідомості, що відображає ставлення населення планети до загальнопланетарних політичних процесів, її важливу роль у розв'язанні одвічного питання війни і миру, у боротьбі світової спільноти за відвернення війн, мирне врегулювання політичних конфліктів.

За ознакою справедливості воєн із застосуванням звичайної зброї виокремлено такі типи глобалістичної свідомості: справедливий (оборонний, визвольний, миротворчий), несправедливий (гегемоністично-авторитарний, агресивно-авторитарний, гегемоністично-демократичний, агресивно-демократичний), пацифістський та воєнно-нейтральний. Воєнно-нейтральна глобалістична свідомість відрізняється байдужим, безвідповідальним ставленням до міжнародних воєнно-політичних проблем. Пацифістська – характеризується категоричним засудженням будь-якого застосування воєнної сили під будь-яким приводом. Головною ознакою несправедливого типу глобалістичної свідомості є підтримка несправедливих воєн, спрямованих на грубе порушення балансу міжнародних інтересів на користь певного суб'єкта міжнародної політики. Представники справедливого типу – категорично засуджують несправедливі війни, визнають гостру необхідність збереження миру, проте, реалізацію принципу справедливості у вирішенні масштабних політичних конфліктів розглядають більш пріоритетним політичним завданням, ніж недопущення воєнних дій будь-якою ціною.

У підрозділі йдеться про оборонний тип глобалістичної свідомості, носії якого допускають участь лише в оборонних війнах, спрямованих на захист своєї країни від зовнішнього агресора. Визвольна глобалістична свідомість

характеризується підтримкою оборонних та визвольних воєн, що мають на меті звільнення території своєї держави від окупантів. Миротворча – передбачає участь в оборонних, визвольних, а також миротворчих війнах, спрямованих на оборону інших країн і народів, що потребують воєнної допомоги, від воєнної агресії відповідно до статуту ООН. Необхідність дієвого механізму глобального миротворчого контролю зумовлює гостру потребу максимального світового поширення миротворчого типу глобалістичної свідомості.

У підрозділі 3.3. – «Глобалістична свідомість у світлі глобальних соціально-економічних диспропорцій» – визначено особливості сучасної диспропорційності світового економічного розвитку, шляхи її подолання через кардинальні зміни ставлення людства до глобалістичної політики, проаналізовано типи глобалістичної свідомості у світлі соціально-економічної проблематики. Обґрунтовано, що соціально-економічна складова глобалістичної свідомості є частиною глобалістичної свідомості, в межах якої відображається ставлення до глобальних соціально-економічних проблем, зокрема таких як значна диспропорційність економічного розвитку країн і регіонів, несправедливість розподілу світового багатства, бідність значної частини людства. Соціально-економічна складова глобалістичної свідомості є однією з найважливіших її підсистем, що через трансформацію політичної культури забезпечує формування політичних вимог до суб'єктів глобалістичної політики стосовно подолання планетарних соціально-економічних викликів і відчутно впливає на становлення гуманітарної, екологічної та воєнно-політичної складових глобалістичної свідомості.

За ставленням до глобальних соціально-економічних диспропорцій виокремлено економічно-нейтральний, метрополістичний, державно-егоїстичний, економічно-традиційний, соціалістичний та соціально-прогресивний типи глобалістичної свідомості. Економічно-нейтральна глобалістична свідомість відрізняється відсутністю інтересу до подолання глобальних соціально-економічних проблем. Представники метрополістичного типу глобалістичної свідомості наполягають на збереженні існуючих постколоніальних відносин та припиненні надання міжнародної допомоги бідним країнам. В основі державно-егоїстичного типу – ідея державного егоїзму, заснована на перевазі інтересів розвитку своєї країни над загальними інтересами всього людства, їх ігноруванні. Носії цього типу глобалістичної свідомості негативно ставляться до скасування міжнародної допомоги економічно слабким країнам, проте виступають за значне зменшення щорічних обсягів такої допомоги.

Економічно-традиційна глобалістична свідомість характеризується позитивним ставленням до усталеності обсягів і характеру міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, на існуючому рівні. Соціалістична – передбачає загальнопланетарну націоналізацію основних засобів виробництва та глобальний перехід усіх країн світу до планової економічної системи з одночасним посиленням міжнародної підтримки бідних країн. Головною ознакою соціально-прогресивної глобалістичної свідомості є прагнення до світового стимулювання розвитку ефективної ринкової, соціально орієнтованої

економіки, збільшення допомоги слаборозвиненим країнам, перерозподілу світового багатства на користь більшості населення планети. Втілення в життя пропозицій представників соціально-прогресивної глобалістичної свідомості здатне забезпечити вирівнювання світового соціально-економічного прогресу, подолання бідності, голоду, інших проявів існуючої глобальної соціальної несправедливості, що матиме значний позитивний вплив на розв'язання решти сучасних світових проблем.

У четвертому розділі – **«Розвиток глобалістичної свідомості в умовах сучасної динаміки цивілізаційних політико-культурних змін»** – досліджено загальнопланетарний і регіональний контексти формування світової глобалістичної свідомості, її сучасний стан, механізм гуманізації як чинника розвитку політичної культури людства та подолання світових викликів, визначено особливості й основні напрями гуманізації глобалістичної свідомості українського суспільства у контексті демократизації політичної культури.

У підрозділі 4.1. – *«Загальнопланетарний та регіональний виміри становлення світової глобалістичної свідомості»* – здійснено політологічний аналіз даних міжнародних соціологічних досліджень глобалістичної свідомості населення країн Європи, Північної та Латинської Америки, Середнього Сходу, Африки, Азії та Океанії, проведених соціологічними службами «GlobeScan», «YouGov», «Pew Research Center», виявлено загальні, регіональні, вікові та гендерні особливості ставлення респондентів до глобальних проблем.

Встановлено, що значення глобальних проблем оцінюється опитуваними переважно через призму національних інтересів своїх держав. Більшість респондентів визнають існування частини світових викликів, втім не висловлюють із цього приводу серйозного занепокоєння. Глобальні проблеми, як правило, не викликають стурбованості більшості опитаних, що дає підстави вести мову про їх необізнаність, надмірну байдужість щодо світових викликів, недостатність існуючого рівня розвитку глобалістичної свідомості та політичної культури населення планети для своєчасного подолання глобальних загроз. По мірі зменшення рівня занепокоєності глобальними проблемами, як основи розвитку мотиваційно-вольової сфери глобалістичної свідомості людства, її складові розташовуються таким чином: екологічна, соціально-економічна, воєнно-політична та гуманітарна.

Вищий рівень усвідомлення світових проблем у західних країнах, порівняно зі східними, пов'язаний з активнішою зовнішньополітичною діяльністю цих держав, прискіпливішою увагою населення до світової політики, особливою занепокоєністю проблемами безпеки, спричиненою переважно терористичними атаками, якістю класичної європейської та американської освіти, інформаційною діяльністю вільних від цензури західних ЗМІ. Значніша стурбованість глобальними проблемами в Латинській Америці та Африці, порівняно з Азією, Океанією і Середнім Сходом, зумовлена найвищою у світі вразливістю та найнижчою підготовленістю до кліматичних змін, слабшим економічним розвитком, нижчим рівнем матеріального забезпечення населення. Частіше визнання глобальних проблем у найбідніших східних державах, у порівнянні зі східним регіоном загалом, обумовлене

відчутнішим відображенням наслідків соціально-економічних, енергетичних, екологічних і медичних світових проблем на умовах життя громадян цих країн.

У розвинених країнах спостерігається вища стурбованість воєнно-політичними проблемами з боку старших поколінь, порівняно з молодшими, що є проявом відповідальнішого ставлення до глобальних проблем загалом, сформованого на основі набутого життєвого досвіду, розуміння глибини глобальної небезпеки їх можливого загострення. Між тим, світові кліматичні зміни викликають більшу стурбованість у молоді, що свідчить про її помітнішу орієнтованість на подолання глобальних викликів, які матимуть відчутніші наслідки не стільки в умовах сьогодення, скільки у майбутньому. Вікові особливості ставлення респондентів до глобальних проблем підтверджують високу актуальність тіснішого комунікаційного діалогу між поколіннями, вивчення й запозичення молоддю політичного досвіду, мудрості представників старших вікових груп.

У підрозділі 4.2. – «Сучасний стан і механізм гуманізації глобалістичної свідомості як чинника розвитку політичної культури людства та подолання глобальних загроз» – проаналізовано особливості розвитку політичної культури, глобалістичної свідомості людства, глобальної діяльності основних інститутів глобалістичної соціалізації, розроблено механізм гуманізації глобалістичної свідомості населення світу. Звертається увага на те, що сучасна політична культура людства характеризується поступовим ціннісним зростанням, демократизацією, що виявляється, зокрема, у подіях «Арабської весни» – серії масових протестів проти несправедливої політики авторитарної, корумпованої влади, в результаті яких відбулося повалення низки диктаторів країн Північної Африки та Близького Сходу. Світовий політико-культурний розвиток характеризується поступовим посиленням глобальних політичних самоідентифікацій, глобального патріотизму як почуття любові до всієї планети, що передбачає формування турботливого ставлення до всього людства та світу природи. Втім сучасний стан глобалістичної свідомості засвідчує потребу застосування дієвого механізму стимулювання її розвитку.

З метою гуманізації глобалістичної свідомості населення світу пропонується, зокрема, системне, широке, об'єктивне висвітлення у ЗМІ основних причин і наслідків загострення світових небезпек, зйомки і широкий показ тематичних фільмів, теле- і радіопередач, виготовлення та розповсюдження відповідної популярної літератури, художніх творів, продуктів музичної індустрії, встановлення мінімальної квоти соціальної реклами, присвяченої глобальній проблематиці на рівні, не меншому 5% від загального обсягу рекламної продукції. У контексті освітньої галузі доведено необхідність розширення мережі навчальних закладів; переходу до інноваційного навчання, яке ґрунтується на формуванні критичного мислення, вмінь прогнозувати майбутній розвиток національних та світових процесів; запровадження в закладах освіти дисципліни «Глобалістична свідомість», що передбачатиме засвоєння наукових знань про глобальні проблеми, шляхи їх розв'язання, сутність, значення, типологію, сучасні особливості розвитку світової глобалістичної свідомості. Обґрунтовано потребу забезпечення

соціальної приналежності працівників освітньої галузі до середнього класу, що сприятиме зосередженню на науково-педагогічній діяльності кращих представників інтелектуальної еліти, професійному поширенню наукових знань про існуючі глобальні виклики.

Незалежність політичних партій від великого капіталу передбачається досягти шляхом запровадження порядку фінансового утримання організаційної структури парламентських партій за рахунок коштів державних бюджетів, що нівелює гостру потребу пошуку спонсорів, сприятиме переорієнтуванню політичних сил на дієвішу репрезентацію інтересів більшості виборців, у тому числі в питаннях забезпечення соціальної справедливості, посилення уваги до довгострокових цілей партійного будівництва, національного й світового розвитку. Державне фінансування політичних партій, профспілок, ЗМІ, організацій індустрії культури, інших інститутів глобалістичної соціалізації має здійснюватися за умови їх активного сприяння демократичному розвитку політичної культури, формуванню гуманізаційної глобалістичної свідомості населення.

У підрозділі 4.3. – «Формування глобалістичної свідомості українського суспільства у контексті демократизації політичної культури» – виявлено основні тенденції розвитку політичної культури, сучасний стан та актуальні напрями гуманізації глобалістичної свідомості населення в Україні.

Встановлено, що важливу роль у демократизації політичної культури, посиленні європейських та євроатлантичних інтеграційних прагнень українського суспільства відіграли масштабні революційні події, що охопили майже всю Україну під час Помаранчевої Революції 2004–2005 рр., Революції Гідності 2013–2014 рр. та мали велике значення у світлі зростаючого впливу цінностей свободи і демократії на розвиток інформаційного простору. Російське воєнне вторгнення на територію суверенної Української держави стає одним із визначальних чинників нівелювання проросійських суспільних настроїв, консолідації суспільства довкола протистояння збройній та інформаційній агресії, активізації волонтерського руху, зміцнення патріотизму населення. Водночас українське суспільство не виявляє достатнього рівня розвитку глобалістичної свідомості, необхідного для здійснення ефективної державної глобалістичної політики. Рівень занепокоєності більшістю глобальних проблем (такими як глобальні зміни клімату, світова економічна нестабільність, поширення ядерної зброї) серед українців є значно нижчим, ніж у середньому у світі та європейських країнах. Виключення становить лише напруженість з Росією, стурбованість відносно якої в Україні є у 1,5 та у 2,5 рази вищою, ніж у Європі та світі відповідно.

Результати соціологічного опитування, проведеного дисертантом у м. Кропивницькому, засвідчують небажання більшості респондентів детально аналізувати інформацію про глобальні проблеми, визнавати дії політичних діячів із вирішення глобальних проблем важливим чинником формування електоральних поглядів, проявляти активну громадянську позицію відносно розв'язання загроз світового рівня, що, очевидно, стає основною причиною низької компетентності стосовно питань глобалістики, недостатності розвитку

глобалістичної свідомості, традиційної обмеженості впливу українського суспільства на подолання світових викликів.

Серед головних напрямів гуманізації глобалістичної свідомості визначено гармонійний розвиток її основних складових, пізнавальних, оціночних, емоційних, мотиваційно-вольових і самоаналітичних структурних елементів. Зокрема, розвиток мотиваційно-вольової сфери глобалістичної свідомості населення вбачається у системному зборі, аналізі інформації щодо глобальних проблем, отриманої через ЗМІ, опрацювання наукової чи науково-популярної літератури; зростанні значення особливостей ставлення політичних лідерів до глобальної проблематики як одного з основних критеріїв електорального вибору; участі в діяльності політичних та громадських об'єднань, публічних заходах із вимогами вирішення проблем глобального розвитку.

У **«Висновках»** наведено основні теоретичні підсумки дисертації.

Глобалістична свідомість як здатність відображати ставлення до глобальних проблем людства, їх характеру, причин, наслідків, загроз, можливих способів подолання, а також до людської діяльності, яка здійснюється для їх розв'язання і забезпечення становлення справедливого світового порядку, займає важливе місце у дискурсі політичних мислителів минулого та сучасних політологів. Перші спроби дослідження глобалістичної форми суспільної свідомості у її первинному, локальному вимірі були здійснені за часів Античності. Предметом роздумів античних філософів постають особливості ставлення людей до суспільних проблем, які на той час мали регіональний характер, проте, на пізніших етапах історичного розвитку поступово набули ознак складних і небезпечних глобальних викликів. Політико-філософська думка V – XVIII ст. поступово еволюціонує від пошуку аргументів на користь невтручання більшості населення у політичне життя, пасивності щодо розв'язання важливих суспільних проблем, ведення колоніальних воєн до визнання необхідності пріоритетного утвердження у суспільній свідомості таких цінностей як мир, свобода й рівність. Мислителями XIX ст. доведено визначальний вплив свідомості суспільства на формування демократичного політичного устрою, припинення колоніальних загарбань, демілітаризацію суспільного життя, забезпечення соціальної справедливості.

У XX ст. під впливом загострення планетарної екологічної кризи, двох світових воєн, появи ядерної зброї, посилення інших глобальних загроз глобалістична свідомість набуває нових ознак, починає розглядатися на якісно інакшому рівні. У науковому світі утверджується теза про неприпустимість надмірного тиску на довкілля, необхідність істотних політичних, економічних, соціальних змін, трансформації суспільної свідомості як невід'ємної умови гарантування екологічної, соціальної, економічної та воєнної безпеки людства. Прискорення змін клімату, посилення диспропорцій у розвитку світової економіки, гонка озброєнь, міжнародний тероризм наприкінці 70-х років XX ст. зумовили нову хвилю міждисциплінарних досліджень стану й шляхів подолання найбільших планетарних небезпек. Глобалістична свідомість стала предметом наукового аналізу багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, що

сприяло переосмисленню зв'язків між глобальними проблемами та особливостями їх суспільного сприйняття, дослідженню шляхів раціоналізації ставлення суспільства до світових проблем і способів їх розв'язання.

Доцільно виділити основні наукові підходи до розуміння сутності глобалістичної свідомості: 1) глобалізаційний, в межах якого глобалістична свідомість ототожнюється з глобальною свідомістю, розглядається як наслідок глобалізаційних тенденцій, що складає головний зміст ідеології глобалізації; 2) прогресистський, що передбачає аналіз глобалістичної свідомості в якості вищого рівня суспільної свідомості, ознакою якого є прагнення до забезпечення гармонійного розвитку людства; 3) об'єктивістський, за яким глобалістична свідомість є формою суспільної свідомості, що включає в себе знання, уявлення, погляди, оцінки, установки, емоції, почуття, у формі яких відбувається опосередковане відображення глобальних проблем сучасності. Враховуючи існування значних відмінностей між глобальною, планетарною і глобалістичною формами суспільної свідомості, з метою всебічного вивчення як позитивних, так і негативних якостей предмета дослідження, аналіз глобалістичної свідомості здійснюється в межах об'єктивістського підходу, що чіткіше визначає її сутність, дозволяє ґрунтовно дослідити типологію, особливості формування, шляхи вдосконалення.

Згідно зазначеного підходу, глобалістична свідомість аналізується у контексті її значного впливу на трансформацію політичної культури людства, формування та політичної боротьби за реалізацію політичних вимог до суб'єктів світової політики щодо розв'язання глобальних проблем. У цьому розумінні глобалістична свідомість є специфічною формою суспільної свідомості, що становить ступінь інтересу до глобальних проблем людства, рівень знань, уявлень, цінностей, емоцій, переконань стосовно значення, змісту, особливостей світових викликів, людської діяльності, яка здійснюється з метою їх подолання, усвідомлення оптимальних способів розв'язання загальнопланетарних проблем, необхідності політичної участі в їх вирішенні шляхом здійснення дієвого впливу на глобалістичну політику, суб'єктивної готовності до такої участі, а також рівень розвитку глобалістичної самосвідомості. Дослідження глобалістичної свідомості людства передбачає застосування комплексу філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання політичних явищ, що уможлиблює аналіз феномену глобалістичної свідомості як чинника трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем з позиції різних наукових напрямків.

У структурі глобалістичної свідомості виокремлюються пізнавальна, оціночна, емоційна, мотиваційно-вольова сфери та глобалістична самосвідомість. Залежно від характеру глобальних проблем окреслюються гуманітарна, екологічна, соціально-економічна та воєнно-політична складові глобалістичної свідомості. Гуманітарна складова глобалістичної свідомості забезпечує відображення глобальних проблем гуманітарного характеру, зокрема демографічної проблеми, проблем охорони здоров'я, освіти, культури, дотримання прав людини, принципів демократії. Екологічна складова – відображає ставлення до світової екологічної кризи з усіма її проявами і

негативними наслідками як для життя людини, так і всього природного світу. Воєнно-політична складова – передбачає аналіз глобальних проблем війни і миру, розповсюдження ядерної зброї, поширення тероризму. Соціально-економічна складова – охоплює ставлення до світових економічних та соціальних проблем, зокрема, таких як поширення бідності, голоду, існування диспропорцій глобального соціально-економічного розвитку, несправедливий розподіл світового багатства. Рівень розвитку наведених складових глобалістичної свідомості є вагомим чинником формування політичної поведінки у площині вирішення відповідних видів глобальних проблем.

Глобалістична свідомість перебуває у тісній і постійній взаємодії з політичною культурою. Ідейні цінності глобалістичної свідомості можуть бути втілені в життя переважно завдяки їх відображенню на особливостях політичної соціалізації, політичної культури населення як важливих факторів розвитку політичної системи. За допомогою активізації пізнавальних, оціночних, поведінкових та інших механізмів політичної культури глобалістична свідомість значно відчутніше впливає на процеси забезпечення воєнної, екологічної, продовольчої та інших видів світової безпеки, порівняно з інституційними чинниками. Таким чином, глобалістична свідомість визначає основи глобалістичної політики як одного з напрямів світової політики держав, міжнародних, зокрема громадських, організацій і рухів, об'єктом якого є сучасні гуманітарні, екологічні, воєнно-політичні та соціально-економічні проблеми глобального розвитку.

Важливий вплив на розвиток глобалістичної свідомості здійснює глобалізація – комплекс складних, суперечливих процесів посилення комунікативності, вестернізованої схожості, однотипності світу, що в контексті розвитку глобальної проблематики асиметрично сприяє як подоланню глобальних проблем людства, так і їх загостренню. Глобалізація увиразнює суб'єктивні переживання сучасною людиною світових подій і відтак трансформує свідомість, культуру, поведінку суспільства, формує нові, передусім гуманітарні, виклики демократичного політичного розвитку.

У межах загальної типології глобалістичної свідомості виокремлюються її деструкційний, нейтральний та гуманізаційний типи. Гуманізаційна глобалістична свідомість характеризується значним інтересом до глобальних проблем, наявністю ґрунтовних знань, чітких, об'єктивних уявлень щодо їх сутності, особливостей, загроз вчасної невирішеності, можливих шляхів розв'язання, глобальної діяльності людства, спрямованої на подолання світових викликів, здатністю критично оцінювати ефективність такої діяльності, переконаністю у необхідності справедливого вирішення глобальних проблем, наявністю настанов щодо глибокого пізнання та активної участі в їх подоланні, політичної волі до такої участі, здатності до об'єктивного аналізу власної глобалістичної свідомості. Гуманізаційний тип глобалістичної свідомості є еталонним, раціональним її типом, максимальне поширення якого для людства є вкрай необхідним у контексті забезпечення гармонійного світового розвитку.

Типологію гуманітарної складової глобалістичної свідомості класифіковано за такими критеріями: 1) залежно від ставлення до шляхів

стабілізації чисельності світового народонаселення (демографічно-нейтральна, загальна, вибіркова); 2) за ставленням до регулювання народжуваності у країнах із надмірними показниками демографічного зростання (демографічно-спонукальна, консервативна, адміністративно-відповідальна, соціально-виховна); 3) залежно від ставлення до розвитку системи охорони здоров'я (медико-нейтральна, традиційна, універсальна (приватницька, приватно-соціальна, соціальна – соціально-підтримуюча, соціально-фіскальна)); 4) за ставленням до розвитку інститутів глобалістичної соціалізації (соціалізаційно-нейтральна, соціалізаційно-традиційна, гуманістична).

Становлення екологічної складової глобалістичної свідомості тісно пов'язане із сучасними ідеями енвайронменталізму – глобальної екологічної течії, що має на меті як альтруїстичне піклування про природу незалежно від людських інтересів, так, водночас, і порятунок людства від світових екологічних загроз шляхом забезпечення стійкого балансу планетарної екосистеми, гармонійного розвитку людини і природи. З позицій проблем глобальної екології доцільно виокремити такі критерії типологізації глобалістичної свідомості: 1) за ставленням до розв'язання глобальних проблем у сфері взаємовідносин людини і природи (екодеструктивна, антропоцентрична, екоспоживацька, екотрадиційна, енвайронментальна, священно-етична, природоцентрична, антропофобська, природо-нейтральна); 2) за способом розв'язання глобальних екологічних проблем (глобальна, стратегічно-нейтральна, біорегіональна); 3) за ставленням до глобальних кліматичних змін (кліматично-нейтральна, кліматично-деструкційна, кліматично-традиційна, кліматично-прогресивна, кліматично-радикальна); 4) за ставленням до глобальних отруйних забруднень, у тому числі викидів радіаційного походження (еконейтральна, екоруйнівна, тенденційна, екстраобмежуюча, екогармонійна); 5) за ставленням до освоєння ресурсів Світового океану та космосу (ресурсно-нейтральна, ресурсно-регресивна, ресурсно-перспективна).

Основою класифікації типів воєнно-політичної складової глобалістичної свідомості визначаються такі критерії: 1) за ознакою справедливості воєн із застосуванням звичайної зброї – справедлива (оборонна, визвольна, миротворча), несправедлива (агресивно-авторитарна, агресивно-демократична, гегемоністично-авторитарна, гегемоністично-демократична), пацифістська, воєнно-нейтральна; 2) за ставленням до застосування ядерної зброї першими (ядерно-нейтральна, ядерно-масштабна, ядерно-локальна, тривіально-масштабна, тривіально-локальна, миролюбна); 3) за ставленням до доцільності наявності ядерної зброї (ядерно-байдужа, ядерна, ядерно-блокова, державно-без'ядерна, глобально-без'ядерна).

У контексті проблем світового соціально-економічного розвитку типологія глобалістичної свідомості базується на таких її ознаках: 1) за ставленням до класифікацій країн світу (класифікаційно-нейтральна, класифікаційно-мотивуюча, класифікаційно-компетентна); 2) за ставленням до глобальних соціально-економічних диспропорцій (економічно-нейтральна,

метрополістична, державно-егоїстична, економічно-традиційна, соціалістична, соціально-прогресивна).

Рівень занепокоєності світовими проблемами в основних регіонах планети відрізняється, зокрема знижується у відповідних суспільствах за такою послідовністю: Північна Америка, Європа, Латинська Америка, Африка, Азія і Океанія, Середній Схід. Сучасна глобалістична свідомість більшості населення світу має фрагментарний, перехідний характер з ознаками одночасно усіх запропонованих типів глобалістичної свідомості. Очевидною є недостатність існуючого рівня розвитку глобалістичної свідомості та політичної культури людства для здійснення глобалістичної політики на основі загальнолюдських цінностей гуманізму та справедливості, своєчасного подолання більшої частини глобальних викликів. Як наслідок, сучасна глобалістична політика, покликана забезпечити вирішення найбільших негараздів планети, набуває здебільшого руйнівного, тенденційного характеру, що призводить до подальшого загострення світових проблем.

Формування стійкої готовності людства до подолання загальнопланетарних загроз вимагає розвитку механізму гуманізації світової глобалістичної свідомості, що передбачатиме: збільшення обсягів міжнародної допомоги, спрямованої на розвиток мас-медіа, культурної індустрії, освіти у країнах, що розвиваються; глобальне утвердження демократії, утворення Світового суду з прав людини; запровадження механізму автоматичного звільнення суддів національних судів за прийняття судових рішень, неправосудність яких доведена постановою Світового суду; забезпечення фінансової незалежності політичних партій і профспілок; активне залучення інститутів глобалістичної соціалізації до цілеспрямованого формування гуманізаційної глобалістичної свідомості населення світу.

Політична культура громадян України дедалі більше набуває ознак демократичності, посилення патріотизму, утвердження західних цінностей, активізації політичної участі, зростаючої підтримки інтеграційного курсу до європейського, євроатлантичного політичного простору. Українському суспільству властивий розвиток окремих аспектів глобалістичної свідомості, проте загалом існуючий рівень її розвиненості є недостатнім для дієвої участі України у справедливому подоланні глобальних загроз. Цим зумовлена й слабка зацікавленість політичних еліт у здійсненні якісної глобалістичної політики, що на практиці виявляється значно віддаленою від її еталонного солідаристського типу.

До актуальних напрямів становлення гуманізаційної глобалістичної свідомості в Україні слід віднести формування стійкого інтересу, належної обізнаності щодо всього комплексу глобальних проблем, розуміння необхідності їх системного розв'язання на планетарному рівні, впевненості у здатності більшості населення здійснити ефективний вплив на подолання світових загроз, готовності до цілеспрямованої участі у цьому процесі. Важливим напрямом розвитку глобалістичної свідомості громадян України є формування впевнених стійких суспільно-політичних вимог відносно: підвищення ефективності світової екологічної політики; миротворчої

солідарності всього людства у питаннях запобігання несправедливих воєнних дій; глобального ядерного роззброєння і запровадження заборони на виготовлення ядерної зброї усіма країнами світу; загальнопланетарного формування соціально орієнтованої ринкової економіки, збільшення обсягів міжнародної допомоги країнам, що розвиваються, подолання глобальних соціально-економічних диспропорцій; формування відповідального ставлення населення світу до політики дітонародження; якісного реформування світової системи охорони здоров'я; становлення дієвого механізму гуманізації глобалістичної свідомості людства.

Вражаюча несправедливість існуючого світового порядку зумовлює високу актуальність подальших наукових досліджень сучасних особливостей та шляхів формування гуманізаційної глобалістичної свідомості людства як головного чинника реалізації солідаристської глобалістичної політики, розв'язання загальнопланетарних проблем, створення належних умов для життя та всебічного розвитку людини на планеті.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Колісніченко Р. М. Глобалістична свідомість людства: політологічний аналіз: монографія / Р. М. Колісніченко. – Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. – 422 с.

Статті у наукових фахових виданнях України:

2. Колісніченко Р. М. Місце глобалістичної складової політичної свідомості суспільства у поглядах класиків західної політичної думки (від Платона до М. Вебера) / Р. М. Колісніченко // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. [Відп. ред. О. В. Бабкіна] – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 8. – С. 14–21.

3. Колісніченко Р. М. Стан наукової розробки проблеми формування глобалістичної свідомості суспільства (XX – початок XXI ст.) / Р. М. Колісніченко // Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія, психологія, комунікації» [Гол. ред. В. М. Бебик] – К.: Видавничо-друкарський комплекс університету «Україна», 2012. – № 3. – С. 118–123.

4. Колісніченко Р. М. Глобалістична свідомість: поняття, структура, типологія / Р. М. Колісніченко // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. [Відп. ред. О. В. Бабкіна] – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2012. – Вип. 9. – С. 117–124.

5. Колісніченко Р. М. Історичний аналіз проблеми формування екологічної складової глобалістичної свідомості суспільства / Р. М. Колісніченко // Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки» / Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слав'янознавства Київського славістичного університету. – Вип. 15. – Рівне, 2013. – С. 97–101.

6. Колісніченко Р. М. Внесок Римського клубу у дослідження глобалістичної свідомості в кінці 70-х – на початку 90-х років ХХ ст. / Р. М. Колісніченко // Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22. [Відп. ред. О. В. Бабкіна] – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 11. – С. 15–22.

7. Колісніченко Р. М. Місце глобалістичної свідомості у західних футурологічних розробках середини 70-х років ХХ ст. / Р. М. Колісніченко // Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки» / Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слав'янознавства Київського славістичного університету. – Вип. 16. – Рівне, 2013. – С. 160–165.

8. Колісніченко Р. М. Розвиток західних та українських наукових досліджень глобалістичної свідомості наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. / Р. М. Колісніченко // Слов'янський вісник: збірник наукових праць. Серія «Історичні та політичні науки» / Рівненський державний гуманітарний університет, Рівненський інститут слав'янознавства Київського славістичного університету. – Вип. 22. – Рівне, 2015. – С. 75–80.

9. Колісніченко Р. М. Типологія екологічної складової глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології» [Відп. ред. О. А. Фісун] – Харків: Видавництво Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2015. – Вип. 28. – С. 174–179.

10. Колісніченко Р. М. Типологія глобалістичної свідомості як чинника подолання загрози ядерної війни / Р. М. Колісніченко // Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії [Відп. ред. В. М. Денисенко] – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – Вип. 8. – С. 153–160.

11. Колісніченко Р. М. Міжцивілізаційні відмінності світової глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: «Питання політології» [Відп. ред. О. А. Фісун]. – Харків: Видавництво Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2016. – Вип. 30. – С. 120–126.

12. Колісніченко Р. М. Регіональні особливості глобалістичної свідомості населення світу / Р. М. Колісніченко // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Серія: «Міжнародні відносини» [Гол. ред. Є. Б. Тихомирова]. – Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2016. – № 11 (336). – С. 88–94.

Статті у зарубіжних наукових виданнях та фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз:

13. Колісніченко Р. М. Типологічні характеристики глобалістичної свідомості в контексті справедливості воєнних дій / Р. М. Колісніченко // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані» (політичні науки) [Гол. ред. С. А. Квітка] – Дніпропетровськ: Видавництво «Грані», 2016. – № 1 (129). – С. 41–46.

14. Колісніченко Р. М. Енвайронменталізм і типологічні характеристики глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані» (політичні науки) [Гол. ред. С. А. Квітка] – Дніпропетровськ: Видавництво «Грані», 2016. – № 2 (130). – С. 33–38.

15. Колісніченко Р. М. Глобалістична свідомість в умовах диспропорцій глобального економічного розвитку / Р. М. Колісніченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 109 (№ 6). – С. 305–312.

16. Колісніченко Р. М. Глобалістична свідомість в умовах світового демографічного зростання / Р. М. Колісніченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 111 (№ 8). – С. 321–326.

17. Колісніченко Р. М. Глобалізація і демографічні ознаки глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 112 (№ 9). – С. 278–282.

18. Колесніченко Р. Н. Структурно-функциональное взаимодействие глобалистического сознания и политической культуры / Р. Н. Колесніченко // Актуальные проблемы изучения гуманитарных наук. Межвузовский сборник научных статей. – Баку, 2016. – № 3. – С. 256–263.

19. Колісніченко Р. М. Загальнопланетарний контекст трансформації глобалістичної свідомості людства / Р. М. Колісніченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 113 (№ 10). – С. 326–331.

20. Колісніченко Р. М. Медичні та самоідентифікаційні якості глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Науковий журнал «Політикус» [Гол. ред. С. М. Наумкіна]. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 3. – С. 123–128.

21. Колісніченко Р. М. Стан глобалістичної свідомості на сучасному етапі світового розвитку / Р. М. Колісніченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 114 (№ 11). – С. 312–316.

22. Колісніченко Р. М. Механізм гуманізації глобалістичної свідомості людства / Р. М. Колісніченко // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані» (політичні науки) [Гол. ред. С. А. Квітка] – Дніпро: Видавництво «Грані», 2016. – № 9 (137). – С. 109–115.

23. Колісніченко Р. М. Сучасні глобальні виклики в оцінках населення м. Кропивницького / Р. М. Колісніченко // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 115 (№ 12). – С. 446–451.

24. Колісніченко Р. М. Еколого-демографічні особливості глобалістичної свідомості українського суспільства на прикладі м. Кропивницького / Р. М. Колісніченко // Науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах «Грані» (політичні науки) [Гол. ред. С. А. Квітка] – Дніпро: Видавництво «Грані», 2016. – № 12 (140). – С. 45–51.

25. Колісніченко Р. М. Методологія дослідження глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Науковий журнал «Політикус» [Гол. ред. С. М. Наумкіна]. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – Вип. 4. – С. 78–82.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та додатково відображають отримані наукові результати:

26. Колісніченко Р. М. Розвиток глобалістичної свідомості громадян України в умовах російської окупації Автономної Республіки Крим / Р. М. Колісніченко // Актуальні суспільно-політичні проблеми права та економіки : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 11 квітня 2014 року. – Кіровоград: Вид-во Кіровоградського інституту ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2014. – С. 7–8.

27. Колісніченко Р. М. Сутність глобалістичної свідомості в контексті порівняльного аналізу / Р. М. Колісніченко // Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 20 травня 2015 року. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2015. – С. 6–8.

28. Колісніченко Р. М. Типи глобалістичної свідомості за способом подолання глобальних екологічних проблем / Р. М. Колісніченко // Наукові пошуки: актуальні проблеми теорії та практики : матеріали II міжнародної науково-практичної конференції 25 листопада 2015 року. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2015. – С. 8–10.

29. Колісніченко Р. М. Вплив воєнних доктрин на прийняття воєнно-політичних рішень / Р. М. Колісніченко // Наука та освіта: проблеми та перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28 квітня 2016 року. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2016. – С. 5–8.

30. Колісніченко Р. М. Типологія глобалістичної свідомості за ставленням до освоєння Світового океану та космосу / Р. М. Колісніченко // Історичні, соціологічні, політологічні науки: історія, сучасний стан та перспективи досліджень : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 23 – 24 вересня 2016 року. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 116–119.

31. Колісніченко Р. М. Готовність до воєнної оборони як риса глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Реалії та перспективи розвитку суспільства: соціальні, психологічні і політичні аспекти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28 – 29 жовтня 2016 року. – Словацька Республіка. – Сладковічево: Вища школа «Данібус», 2016. – С. 162–163.
32. Колісніченко Р. М. Мотиваційно-вольова сфера глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Актуальні питання освіти і науки : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 10 – 11 листопада 2016 року. – Харків: ХОГОКЗ, 2016. – С. 188–191.
33. Колісніченко Р. М. Воєнний захист Європи у світлі розвитку глобалістичної свідомості населення країн – членів НАТО / Р. М. Колісніченко // Політологія, філософія, соціологія, психологія: контури міждисциплінарного перетину : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 11 – 12 листопада 2016 року. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 43–45.
34. Колісніченко Р. М. Миротворчість НАТО в контексті дослідження глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // Теоретичні, методичні і практичні проблеми соціології, історії та політології : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 18 – 19 листопада 2016 року. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 117–119.
35. Колісніченко Р. М. Інформованість щодо класифікацій країн світу як риса глобалістичної свідомості / Р. М. Колісніченко // «Суспільні науки: проблеми та досягнення сучасних наукових досліджень : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 2 – 3 грудня 2016 року. – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2016. – С. 85–86.
36. Колісніченко Р. М. Гендерні особливості глобалістичної свідомості у м. Кропивницькому / Р. М. Колісніченко // Перспективи розвитку сучасної науки : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 2 – 3 грудня 2016 року. – Львів: Видавничий дім «Гельветика». – С. 104–105.
37. Колісніченко Р. М. Особливості ставлення населення м. Кропивницького до реформування глобальної системи охорони здоров'я / Р. М. Колісніченко // Актуальні питання розвитку суспільних наук у XXI столітті : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 9 – 10 грудня 2016 року. – Дніпро: НО «Відкрите суспільство», 2016. – С. 95–97.
38. Колісніченко Р. М. Соціально-економічні ознаки глобалістичної свідомості населення м. Кропивницького / Р. М. Колісніченко // Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах реформаційних процесів сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 13 грудня 2016 року. – Кропивницький: Центрально-Українське видавництво, 2016. – С. 5–8.
39. Колісніченко Р. М. Воєнно-політичні особливості глобалістичної свідомості українського суспільства / Р. М. Колісніченко // Місце суспільних наук у системі сучасного гуманітарного знання XXI століття : матеріали

міжнародної науково-практичної конференції 16 – 17 грудня 2016 року. – Київ: ГО «Київська наукова суспільнознавча організація», 2016. – С. 106–108.

40. Колісніченко Р. М. Суспільна занепокоєність глобальними проблемами у контексті аналізу глобалістичної свідомості України та світу / Р. М. Колісніченко // Розвиток суспільних наук: європейські практики та національні перспективи : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 23 – 24 грудня 2016 року. – Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2016. – С. 126–129.

41. Колісніченко Р. М. Сучасне ставлення мешканців м. Кропивницького до світової ядерної безпеки / Р. М. Колісніченко // Теоретичні та прикладні дослідження в галузі педагогіки, психології та суспільних наук : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28 – 29 грудня 2016 року. – Республіка Польща. – Кельце: Holy Cross University, 2016. – С. 173–175.

42. Колісніченко Р. М. Вікові та освітянські відмінності глобалістичної свідомості м. Кропивницького / Р. М. Колісніченко // Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 20 – 21 січня 2017 року. – Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2017. – С. 94–96.

АНОТАЦІЇ

Колісніченко Р. М. Глобалістична свідомість як чинник трансформації політичної культури та подолання глобальних проблем людства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Київ, 2017.

У дисертації запропоновано авторську концепцію феномену глобалістичної свідомості як специфічної форми суспільної свідомості, чинника трансформації політичної культури та розв'язання глобальних проблем. Визначено понятійно-категоріальний апарат, методологічні основи дослідження, структуру, типологію глобалістичної свідомості, особливості її структурно-функціональної взаємодії з політичною культурою.

Досліджено загальнопланетарний і регіональний контексти становлення світової глобалістичної свідомості, сучасний стан і механізм гуманізації глобалістичної свідомості людства. Визначено сучасні особливості й основні напрями формування гуманізаційної глобалістичної свідомості українського суспільства у світлі демократизації політичної культури.

Ключові слова: глобалістична свідомість, політична культура людства, глобалістична політика, глобалістична соціалізація, гуманізація, глобальні проблеми.

Колесниченко Р. Н. Глобалистическое сознание как фактор трансформации политической культуры и преодоления глобальных проблем человечества. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора политических наук по специальности 23.00.03 – политическая культура и идеология. Национальный педагогический университет имени Н. П. Драгоманова, Киев, 2017.

В диссертации раскрыт феномен глобалистического сознания как фактора трансформации политической культуры и решения глобальных проблем. Предложено авторскую концепцию феномена глобалистического сознания как специфической формы общественного сознания, которая являет собой степень интереса к глобальным проблемам современности, уровень знаний, представлений, ценностей, эмоций, убеждений относительно значения, содержания, особенностей мировых вызовов, человеческой деятельности, осуществляемой с целью их преодоления, осознание оптимальных способов решения общепланетарных проблем, необходимости политического участия в их решении путем осуществления действенного влияния на глобалистическую политику, субъективной готовности к такому участию, а также уровень развития глобалистического самосознания.

Очерчено место глобалистического сознания в дискурсе классиков политической мысли, особенности активизации научного исследования глобалистического сознания в конце 70-х годов XX в. – в начале XXI в. Определено понятийно-категориальный аппарат, методологические основы исследования глобалистического сознания, особенности структурно-функционального взаимодействия глобалистического сознания и политической культуры. Доказано, что глобалистическое сознание, не имея собственных сугубо поведенческих структурных элементов, осуществляет определяющее влияние на политическое поведение, связанное с преодолением глобальных вызовов, поэтому именно политическое участие и политическая деятельность, направленные на решение мировых проблем, являются наиболее действенными формами практического выражения глобалистического сознания. Определено, что с помощью активизации познавательных, оценочных, поведенческих и других механизмов политической культуры человечества глобалистическое сознание значительно ощутимее влияет на мировую политику и решение глобальных проблем, по сравнению с институциональными факторами.

Установлено современный характер глобализации и гуманитарной составляющей глобалистического сознания, концептуальное значение энвайронментализма, типологию глобалистического сознания в условиях глобального экологического кризиса, в свете принятия военно-политических решений, а также диспропорций глобального социально-экономического развития.

Сформулирован концепт «гуманизационного глобалистического сознания», основанного на соответствии общечеловеческим интересам, обеспечении роста конструктивного влияния населения мира на политические элиты, повышение эффективности планетарной борьбы за преодоление

глобальных проблем, расширение возможностей человечества к установлению справедливого мирового порядка.

Предложена концепция глобалистической политики как одного из направлений мировой политики государств, международных, в частности общественных, организаций и движений, объектом которого являются современные гуманитарные, экологические, военно-политические и социально-экономические проблемы глобального развития. Установлено, что основы глобалистической политики формируются под определяющим влиянием глобалистического сознания и политической культуры человечества.

Исследованы общепланетарный и региональный контексты становления мирового глобалистического сознания. Доказано, что существующий уровень развития глобалистического сознания и политической культуры населения планеты является недостаточным для оперативного преодоления мировых угроз. Предложен механизм гуманизации глобалистического сознания человечества, предполагающий привлечение средств массовой информации, организаций индустрии культуры, учебных заведений, органов государственной власти, политических партий, профсоюзов, общественных объединений к объективному информированию населения о современных глобальных проблемах и способах их решения. Определены современные особенности и основные направления формирования гуманизационного глобалистического сознания украинского общества в свете демократизации политической культуры.

Ключевые слова: глобалистическое сознание, политическая культура человечества, глобалистическая политика, глобалистическая социализация, гуманизация, глобальные проблемы.

Kolisnichenko R. M. Globalistic Consciousness as a Factor of Transformation of Political Culture and Overcoming of Global Problems of Humanity. – Manuscript.

The dissertation on the receipt of scientific degree of doctor of political sciences after specialty 23.00.03. – political culture and ideology. National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2017.

In the dissertation the author's concept of the phenomenon of globalistic consciousness is proposed as a specific form of public consciousness, a factor of transformation of political culture and solution of global problems. Defined the conceptual-categorical apparatus, methodological basics of research, structure, typology of globalistic consciousness, features of its structural and functional interaction with political culture.

The planetary and regional contexts of the formation of the world globalistic consciousness, the current state and mechanism of the humanization of globalistic consciousness of humanity are explored. The modern features and main directions of the formation of the humanizations globalistic consciousness of Ukrainian society in the light of the democratization of political culture are determined.

Key words: globalistic consciousness, political culture of humanity, globalistic policy, globalistic socialization, humanization, global problems.

Підписано до друку 23.08.2017 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times.
Наклад 100 прим. Зам. № 242
Віддруковано з оригіналів.

Видавництво Національного педагогічного університету
імені М.П. Драгоманова. 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002.
(044) 239-30-26.